

## Ders 9

11 Ekim 2006

### Bölüm 1. Politi: Hizipleri En Başarılı Şekilde Kontrol Eden Rejim

**Profesör Steven Smith:** Bugün Aristoteles III. Kısmı tamamlayarak başlamak istiyorum. Yalnız bunu yapmadan önce, arkadaşlardan rica edebilir miyim—evet, çok teşekkürler. Sizin komşunuz da? Kusura bakmazsanız? Çok teşekkürler... Aristoteles Bey'e saygıdan. O sizin için Bey.

Bugün Aristoteles'in Amerika'yı keşfinden bahsetmek istiyorum. Aristoteles'in Amerika'yı keşfetmesi bazılarınıza şaşırtıcı gelecek muhtemelen ama bir dakika içinde o noktaya geleceğim. Aristoteles açısından birçok bakımdan, her siyaset öğrencisi için olduğu gibi, bir kimsenin göğüs gerdiği en önemli mesele hizip problemidir. Hizipler nasıl kontrol edilebilir? Hizipler arası çatışma nasıl kontrol edilebilir? Bu özellikle, Aristoteles'in hizipleri en iyi şekilde kontrol ettiğine inandığı ve politi terimi ile ifade ettiği rejimi tarif ettiği *Politika*'nın IV. ve V. Kitaplarında ele alınan meseledir. Politi adlı bu rejimin esas özelliği, esasen o rejim manasındaki genel Yunanca kelime olan *politeay*ı kullanır bu rejim için. Aristoteles'e göre, Politi oligarşi ve demokrasi ilkelerinin bir karışımını temsil eden rejimdir. Böylece her iki uç tarafından baskıyı önler der.

Deyim yerindeyse azlık ve çokluk unsurlarını birleştiren politi orta sınıfın, orta grubun hâkimiyeti ile karakterize edilir. Orta sınıf, en azından sınıf mücadelesi ve hizip çatışması sorunlarından kaçınabilecek sayıda kalabalık olduğu yerde her iki uç partinin de güvenini kazanmaya muktedirdir. Aristoteles, "Orta unsurun büyük olduğu yerde, hizipçi çatışma ve rejimin doğası üzerine bölünme en az olur" diye yazar. Böylece bir bakıma Aristoteles, James Madison'un Federalist 10 Numaralı ünlü makalesinden çok önce hizbin kontrolü ve sınırlanması için deyim yerindeyse çareyi bulmuştu. Hatırlayın, hepiniz değilse bile Onuncu Federalist Deneme'yi okumuş olan çoğunuzun hatırlayacağı üzere, Madison birçok hizbin birbirlerini kontrol edip dengelediği, birbirleriyle yarış ettiği; böylece bir çoğunluk sınıfının tiranlığının,

çoğunluğun bir tür tiranlığına yönelen tek bir hizbin hâkimiyetinin önlendiği geniş bir cumhuriyet tasarlamaktaydı.

Aristoteles'in oligarşi ve demokrasinin karışımı önerisi, birçok bakımdan, tam 2000 yıl öncesinden, Madison'un kuvvetlerin birbirinden ayrıldığı ve Federalist 51 Numara'da söylediği gibi, hem tiranlık hem de iç savaş uçlarından kaçınabilmek için hırsın hırsıyla dengelendiği bir yönetim çağrısını öngörmektedir. Benim ve inanıyorum ki her sağlıklı Aristoteles okuyucusunun ulaşacağı kaçınılmaz sonuç, Aristoteles'in, aslında, Amerikan Anayasası'nı daha o yazılmadan 1500 veya 2000 sene önce keşfettiğidir. Bu size şaşırtıcı gelebilir, çünkü tabii ki Aristoteles çok daha önce yaşamıştır. Fakat bu basitçe bizim önyargımız olabilir. CUNY<sup>1</sup>, Yüksek Lisans ve Doktora Merkezi'nden arkadaşım Peter Simpson bir makalesinde bana çok ikna edici gelen, Aristoteles'in aslında Amerikan Anayasası'nı keşfettiği argümanını geliştirmiştir. Bence onun keşfetmediği sadece bizim önyargımız olabilir.

*Politika*'nın II. Kitabında Aristoteles dünyanın sonsuz olduğunu ve onun içindeki her şeyin keşfedildiğini yazar. Dünya periyodik aralıklarla büyük yıkımlar ve felaketler yaşar, medeniyetler barbarlık seviyesine iner ve daha sonra düzeliş yükselişe geçer. Diyebiliriz ki, eğer bu yıkıcı değişim teorisi doğruysa, bizimki gibi bir anayasanın veya bizimkiyle aynı olan bir anayasanın antik geçmişteki bir tarihte, Aristoteles'in bildiği çok uzak bir tarihte var olmuş olması ihtimalini dışlayamayız. Bunun mümkün olduğunu düşünüyor musunuz? Şey, neden olmasın? Fakat Aristoteles'in karma anayasası halen önemli açılardan bizimkinden ayrılmaktadır. Aristoteles karma anayasadan tek bir kişi, azlık ve çokluktan oluşan sınıfların dengesini anlamaktadır. Okumanızda göreceğiniz üzere hükümetin fonksiyonlarının gerçekte birbirinden ayrılıp ayrı ellere verilmesinde çok ısrarcı değildir. O, her sınıfın yönetim gücünün bir yönünden pay almasının onun için yeterli olduğunu söyler. Fakat bu bir başka farka götürür.

Biz güçler ayrılığı doktrininin bireyin özgürlüğü ve güvenliği için gerekli olduğunu düşünüyoruz, öyle değil mi? Biz genellikle bireysel özgürlük ve güvenliği kuvvetler ayrılığının amacı olarak düşünüyoruz. Siyasal fonksiyonların küçük bir azınlığın ellerinde toplandığı zaman keyfi yönetim ve bireysel özgürlüğün tehlikeye atılması

<sup>1</sup> CUNY: City University of New York (New York Şehir Üniversitesi) Ç.N.

riskini taşırız. Fakat Aristoteles için birinci öncelik bireyin özgürlüğünden çok şehrin işleyişi veya işlevsel sağlığıdır. En iyisinden, bireysel özgürlük Aristotelesçi karma rejimin arzu edilir bir yan ürünü olabilir, fakat bireysel özgürlük onun tanımlayıcı veya ilkesel amacı değildir. Bu farkla ilgilenen herkes için, Aristoteles Bey'in Madison'un hikmetini ne şekilde gözden geçirdiğini görebilmek için, Aristoteles'in karma yönetim tanımını Montesquieu'nun *Kanunların Ruhu*'nun XI. Kitabı ile bazı merkezi Federalist denemelerle karşılaştırmanızı öneririm. Onları değerli olabilecek bir biçimde karşılaştırabileceğinizi düşünüyorum.

## Bölüm 2. Gelişen bir Cumhuriyet için Mülkiyetin ve Ticaretin Önemi

Aristoteles sadece çatışma ve mücadeleyi kontrol etmenin bir yolu olarak güçler ayrılığı doktrininin ve hiziplerin bir tür dengesinin önemini anlamamış aynı zamanda gelişmekte olan bir cumhuriyet için mülkiyet, özel mülkiyet ve ticaretin de önemini anlamıştır. Bunun üzerinde çok durmadık ama hatırlayın II. Kitapta Platon'un *Devlet*'ini, talep ettiği aşırı birlik nedeniyle uzun uzadıya eleştirmektedir. Sokrates en azından yardımcıları sınıfı içerisinde mülkiyetin ortak sahipliğini talep etmektedir. Fakat Aristoteles bu şehrin doğal olmadığını söyler. Yani, bir şehri meydana getirebilmek için belli bir çeşitlilik gerekir. Tüm mülkiyetin ortaklaşa olduğu bir yerde, [şehir] ortak mülkiyetten çok ortak ihmalden muzdarip olacaktır. Birçok bakımdan, Aristoteles özel mülkiyet ve ticaretin erdemlerinin açıkça farkındadır. Aristoteles, açıktır ki, gittikçe tek oldukça, gittikçe birlik oldukça, o artık bir şehir olmayacaktır, der. Şehir, doğasında, bir çokluktur. Daha çok bir birlik haline geldikçe, bir *polis* yerine bir hane gibi olacaktır ve bir hane yerine bir insan gibi olacaktır. II. Kitapta Aristoteles'in merkezileşme ve mülkiyet yoğunlaşmasının yarattığı aşırı birliğe yönelik eleştirisini görüyoruz.

Fakat ticaretin ve mülkiyetin öneminin farkında olmasına rağmen şehrin amacının zenginlik olmadığını, zenginliğin üretimi olmadığını söyler bize. Bu şekilde, Aristoteles ve *Milletlerin Zenginliği*'nin büyük yazarı Adam Smith'in bir karşılaştırmasını yapmak faydalı olurdu. Eğer siyasetin amacı zenginlik olsaydı, der Aristoteles, Fenikeliler— diyebiliriz ki antik dünyada Fenikeliler kelimenin tam manasıyla tüccar milleti— Fenikeliler en iyi rejim olurdu. Fakat o bunu reddeder. Aristoteles, meşhur bir

Amerikan Başkanı tarafından söylenen “Amerika’nın işi para kazanmaktır” sözünü asla onaylamazdı. Siyasal ortaklığın iyi bir şekilde gerçekleştirilen asil davranışlar hatırına olduğu kabul edilmelidir. Bize erdem zenginliğin hatırına değil zenginlik ve mülkiyetin erdem hatırına var olduğunu söyler.

Aristoteles, tıpkı Amerikalıların hükümetin para kazanmanın hatırına, ekonominin hatırına var olduğunu düşünme eğilimini eleştireceği gibi, Amerikalıların siyasal çatışmayı kontrol etmekten ziyade körükleyen bizim siyasi parti dediğimiz kulüpler biçiminde teşkilatlanma eğilimini de peşinen eleştirmiştir. Bu siyasal kulüpler veya partiler Amerikan siyasetçilerini devlet adamlarından ziyade demagoglar haline getirir biçimde etkilerini halkı tutsülemek için, güçlerini tehlikeli tutkuları kaşımak için kullanırlar. O aynı zamanda siyasal makamları kurayla atama şeklindeki Yunan pratiğinden ziyade Amerikan seçim pratiğini garip bulurdu. Aristoteles, seçimlerin makama gelmek isteyen herkesi utanmadan halka, yerine getirmeyeceklerini, getiremeyeceklerini bildikleri vaatlerde bulunmaya yönelterek sadece demagojiyi artırma eğiliminde olduğunu düşünürdü. İstedığınız kişiyi düşünün. Dahası, Amerikan rejimi pek çok açıdan herkese açıkken ve eşitlik inancı ile övünürken, hiç şüphesiz Aristoteles onun makamlarının aslında sadece zenginlere ya da zenginlerin desteğini alabilenlere açık olduğunu ve bunun onu cumhuriyet görünümündeki bir oligarşi yaptığını belirtirdi. İşte, Aristoteles Amerikan Anayasası ve Amerikan siyasal kültürüne yönelik kendi eleştirisine de sahipti.

### **Bölüm 3. Aristokratik Cumhuriyet: En İyi Rejim İçin Bir Model**

Açıktır ki, her ne kadar *Politika*’nın son iki kitabı VII. ve VIII. Kitapların konusunu oluşturan kendisinin en iyi rejim fikrine uymasa da, Amerikan rejiminde Aristoteles’in takdirini kazanacak pek çok şey vardır. Aristoteles burada yapısı, kurumsal yapısı, en iyi rejimin içeriği hakkında en iyi rejimde en iyilerin yönetici olacaklarını kabul ederek çok genel bir taslak çizmiştir. Yani, bu bir aristokrasi, aristokratik bir cumhuriyettir. Şimdi biraz bu rejim hakkında, Aristoteles’e göre bu aristokratik cumhuriyetin gerekliliklerinin, ihtiyaçlarının neler olduğu hakkında konuşmak istiyorum.

*Politika*'nın bu bölümlerinde, Aristoteles geçerli Yunan siyasal eğitiminin gelenek ve pratiklerine ciddi bir meydan okumada bulunur. Birçok bakımdan, Platon'un *Devlet*'i gibi, onun her parçası oldukça kapsamlıdır. İlk olarak, en iyi rejimin amacının, Aristotelesçi cumhuriyetin amacının savaş olmadığını, fakat esasen barış olduğunu söylemektedir. En iyi rejimin vatandaşı, eğer görev gerektirirse savaşı kaldırabilmelidir, fakat sadece barış ve boş zaman hatırına. Yinelerseniz, sadece Sparta değil ama Atina ve onun emperyalist hırslarının bir eleştirisidir bu. İkinci olarak, Aristoteles boş zamanın amacını, rejimin amacı barış, barışın amacı da boş zamandır dediğinde ortaya kor. O boş zamandan sadece rahatlama, özel anlarınızın keyfini çıkarma, tatilin tadını çıkarmayı anlamamaktadır. Boş zaman sadece dinlenme ve eylemsizlik değildir, fakat boş zaman eğitim için veya onun bazen felsefe terimiyle adlandırdığı şey için gereklidir.

Felsefeyle, pek soyut veya spekülâtif düşünce kapasitesini değil fakat daha çok *megalopsychos*, literal olarak, yüce-ruhlu kişi veya yüce-ruhlu insan dediği kişilerin ayrıcalığı olduğunu düşündüğü bir tür liberal eğitimi önerir gibidir. Mega, *megalo*, büyük anlamında olup, *psychos*, bizim tin, ruh terimlerimizle ilişkilidir. Yüce-ruhlu kişi, yüce-ruhlu adam, centilmen, birçok bakımdan Aristoteles için, bu tür eğitimin, liberal eğitimin ideal alıcısıdır ve aynı zamanda bazı açılardan kitabın kendisinin ideal veya mükemmel okuyucusudur. Aristoteles'in en iyi rejiminin Platon'un filozof-krallar için olan uzlaşmaz talebinden nasıl farklılaştığını açıkça görmeye başlıyoruz.

*Megalopsychos*, bir centilmen, o her ne ise, katı anlamda bir filozof değildir.

Sosyolojik olarak, Aristoteles *megalopsychosun*, filozoftan farklı olarak, esasen toprak mülkiyetine dayalı bir zenginlik miras almış, fakat yaşam biçimi şehirli olan biri olduğunu açık eder. O bizim kent soyluları dediklerimizin bir üyesi olacaktır.

*Nikomakhos Etiği*'nde Aristoteles böyle bir kişinin, bu *megalopsychosun* sahip olması gereken psikolojik ve hatta fiziksel özellikleri canlı bir şekilde sunar. Böyle bir kimse pek çoğumuzu aşağı çeken az veya çok küçük şeylerden mağrur bir şekilde uzak durur. Aristoteles onun, çok önemli bir şey tehlikede olmadığı sürece yavaş harekete geçtiğini söyler. Kimseye karşı borçlu kalmamak için yapılan iyilikleri fazlasıyla geri öder. Fikrini, bir parça New York Times gibi, korku veya çıkar düşünmeden söyler çünkü ikiyüzlülük ona yakışmaz. Ara sıra başkalarını incitebilir ama bu hesaplanmış canilikten kaynaklanmaz. Dahası, Aristoteles böyle bir kişinin sadece zenginlik değil

ama gelişmiş bir estetik zevke de sahip olduğunu düşündürtecek biçimde güzel ama faydasız şeylere sahip olacağını söyler. Bu yetmezmiş gibi, acele etmek vakarsız olduğu için Aristoteles *megalospsychosun* ağır yürüdüğünü, uzun boylu olduğunu ve derin bir sesle konuştuğunu söyler. Yine bu kitabın ideal devlet adamının veya okuyucusunun, potansiyel devlet adamı veya okuyucusunun kim olacağı çok açıktır. En önemlisi, diyebiliriz ki, bir sınıf olarak centilmeni filozoftan ayıran şey belli tür bir bilgi veya pratik akıldır. Centilmen bir Sokrates'in sahip olduğu spekülative akla sahip olmayabilir, fakat o işlerin idaresi için gerekli olan pratik rasyonellik, pratik yargı niteliğine sahip olacaktır.

Aristoteles bu tür bilgiyi, bu tür pratik yargıyı, tahtaya yazdığım bilgiyi, bu tür pratik yargıyı, tahtaya yazdığım *phronimos* olarak adlandırır. Ona sahip olan kişi *phronimosdur*, pratik yargıya sahip bir kişi. Yine, spekülative ve felsefi akılla aynı şey olmadığı aşikar olan, bizim sağduyu, pratik bilgeliği, yargıda bulunma kapasitesi, yargılama kapasitesi dediğimiz şeye yaklaşan bir terim. *Phronimos* uygun veya yerinde olan şeyi, bir durumu meydana getiren karmaşık düzenlemeler içinde yapılması en uygun olan şeyi kavrayabilen kişidir. Hepsinden öte, böyle bir kişi onu daha teorik veya spekülative kafa yapısına sahip kişilerden ayıran özel içgörü ve ayırt edebilme niteliğine sahiptir.

Bu *phronimos*, yargı, pratik akıl, sağlam sağduyu niteliği nasıl elde edilir? Aristoteles bize bu bilgi türünün siyaset için en uygun olan bilgi türü olduğunu söyler. Yine -- o bu hususta net olmayı ister—o ne basitçe soyut doğruları hedefleyen teorik bilgidir ne de onun *techne* adını verdiği, işe yarar aletlerin yapımında kullanılan üretici bilgidir. Öyleyse, o nedir? *Phronimos* eylemde bulunmanın amacı doğru eylemde bulunmak olduğu bir anda nasıl eylemde bulunulacağını bilmesidir. Diyebiliriz ki, o bir doğru önermeler topluluğundan çok keskin bir neyin ne olduğunu bilme, siyasal sağduyu yeteneğidir. Bu tür bir bilgi yargıda bulunma ve mütalaa etme, mütalaa etme yeteneği veya mütalaa sanatı gerektirir. Aristoteles, bizim sadece bir tercih yapma durumunda mütalaa ettiğimizi söyler. Biz muhafaza etmeyi veya değişimi düşünerek, bir şeyi iyileştirmek veya daha kötü duruma gelmekten korumak için mütalaa ederiz. Bu tür bilgi her şeyden öteye belli bir durumda ne yapılması gerektiğiyle ilgilenen devlet adamının sanatı ve zanaatı olacaktır. O en büyük devlet adamları tarafından sahip olunan, deyim yerindeyse, daha sonraki ve daha küçük kişiliklerin içinde değişimi

yöneteceği kalıcı çerçeveyi çizen anayasaların babaları tarafından sahip olunan yetenektir. Yine bu şehirlerin kurucuları, rejimlerin yasama kurucuları tarafından sahip olunan siyasal yetenek ve bilgelik türüdür.

Aristoteles'in *Politika*'sı bu tür yetenek için gerekli olan bilgi türü hakkında bir kitaptır. Bu pratik yargı *phronimos*, pratik bilgelik niteliği, Aristoteles'e açık bir gönderme olmaksızın, güzel bir makalede İngiliz siyaset felsefecisi Isaiah Berlin tarafından geliştirildi diye düşünüyorum. Isaiah Berlin'i hiç duyan var mı aranızda? Hiçbiriniz mi? Meşhur, meşhur İngiliz filozof, 90ların sonunda, bundan bir müddet önce ölmüştür. Umarım bu size Isaiah Berlin okumanız için bir ilham olacaktır. Her neyse, *Siyasal Yargı* başlıklı muhteşem bir makale yazmıştır. Orada şunu sorar: "Onların bilgisini diğer tüm rasyonellik ve bilgi türlerinden ayıran başarılı devlet adamlarının sahip olduğu entelektüel nitelik nedir?" Şöyle yazar. Ondan alıntı yapacağım.

"Betimlemeye çalıştığım nitelik ister ahlaksız ister erdemli olsun başarılı devlet adamlarının sahip olduğu kendine özgü bir kamusal yaşam anlayışıdır. Bismarck'ın veya Talleyrand veya Franklin Roosevelt veya Cavour veya Disreali, Gladstone veya Atatürk gibi kişilerin büyük psikolojik romancılarla ortaklaşa sahip olduğu fakat daha saf teorik dehaya sahip Newton veya Einstein veya Bertrand Russell ve hatta Freud'un sahip olmadığı bir şey."

İşte burada da, Aristoteles gibi, o da en büyük akıllar, en azından siyasal akıllar, tarafından sahip olunan bir tür pratik yeteneği ayırt eder ve onun büyük psikolojik romancılar dediklerinden, büyük filozoflar ve bilim adamları tarafından sahip olunandan çok farklı olduğunu söyler.<sup>2</sup> Berlin "Bu kapasiteyi ne olarak adlandıracağız?" diye sorar. Ve yine şöyle devam eder:

"Pratik akıl belki de neyin işe yarayıp neyin yaramayacağını bir kavrayışıdır. O, kimyagerlerin deney tüplerinin içeriklerini veya matematikçilerin sembollerinin uyacakları kuralları bilmeleri anlamındaki bilgiye karşıt olarak eğitmenlerin hayvanlarını, ebeveynlerin çocuklarını, şeflerin orkestralarını tanıdığı anlamdaki

<sup>2</sup> Burada Profesör Smith Isaiah Berlin'den aktardığı metni yanlış yorumluyor gibidir. Berlin, büyük devlet adamlarının büyük psikolojik romancılarla ortaklaşa sahip olduğu ve fakat daha çok teorik bilgiye mazhar büyük filozoflar tarafından sahip olunmayan pratik bir yetenekten bahseder görünmektedir. Yani Berlin, Prof. Smith'in dediği gibi devlet adamlarının, büyük psikolojik romancılar ve filozoflardan farkına değil, devlet adamları ve büyük psikolojik romancıların, filozoflardan farkına vurgu yapmaktadır. Ç.N.

bilgiye yönelik olup analizden çok senteze dayalı bir kapasitedir. Başka her ne niteliğe sahip olurlarsa olsunlar bu pratik akıl niteliğinden yoksun olanlar, ne kadar zeki, eğitilmiş, yaratıcı, nazik, asil, çekici ve diğer açılardan yetenekli olurlarsa olsunlar, doğru bir şekilde siyasal açıdan kifayetsiz olarak değerlendirilebilirler, değerlendirilirler.”

Burada, Berlin Aristoteles'in *phronimos* olarak tarif ettiği bu siyasal bilginin karakteri hakkında bir şey söyler bize. Yine, bu bilgi nasıl elde edilir? Onunla mı doğuyoruz? Bazı insanlar [doğal olarak] buna sahip mi veya o tecrübenin mi bir ürünüdür? Aristoteles söylemiyor, fakat sanırım cevap biraz her ikisinden de. Berlin'le hem fikir olarak, o bazı büyük psikolojik romancılar tarafından sahip olunan bir niteliktir.<sup>3</sup> Eğer bu büyük yargı, ayırt etme ve pratik akıl yeteneğine sahip bir romancı bilmek isterseniz, aklıma gelen isimler Tolstoy, Henry James ve belki hepsinden önde gelen Jane Austen'dir.

Pratik bilgeliğin aynı zamanda büyük devlet adamlarının bir erdemidir. Berlin, esas olarak, Bismarck, Disraeli, Franklin Roosevelt'in isimlerini anar. Ben Pericles, Lincoln ve Churchill'in de adlarını ekledim. Onların eserlerini okuyun. Tarihlerini çalışın. Onlar devlet yönetimi sanatında, tam da Aristoteles'in bizim yapmamızı isteyeceği biçimde meselelerin nasıl değerlendirileceği hususunda fiili bir ders vermektedirler.

## Bölüm 4. Aristoteles'in Siyaset Bilimi Nedir?

Bu beni Aristoteles'in bir bütün olarak eseri boyunca ortaya konan daha büyük soruya yöneltmektedir. Aristoteles'in siyaset bilimi nedir? Ne için vardır? Aristoteles ne yapmaya çalışıyor? Bu soruyu sormanın bir iddiada bulunmak olduğunu söyleyebilirsiniz. Aristoteles bir siyaset bilimi, siyasetin bilimine sahip mi? Eğer varsa, ne hakkındadır? Bu soruyu cevaplamaya başlamak için, hatta doğru olarak onun hakkında düşünmeye başlamak için de diyebilirsiniz, bizim Aristoteles'in metninden kendimizi geri çekmemiz ve bazı temel sorular sormamız gerekir. Aristoteles siyasalla ne demek ister? Siyaset çalışmasının amacı ve hedefi nedir ve siyasal varlıkları çalışmaya yönelik Aristoteles'in yaklaşımının ayırt edici yönü nedir?

<sup>3</sup> Buradaki saptamasından Profesör Smith'in yukarıda dilinin sürçtüğü sonucunu çıkarabiliriz. Ç.N.



Bugün, “siyaset bilimi” terimi topluca sosyal bilimler dediğimiz farklı disiplinler arasından bir tanesine karşılık gelir. Bu sadece siyaset bilimini değil fakat iktisat, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, gibi disiplinleri kapsar. Bu disiplinlerin her biri ayrı bir insan eylemleri ve ilişkileri setinde bize yardımcı olmayı amaçlar. İktisat zenginliğin üretimi ve dağıtımını içeren eylemler ile ilgilidir, sosyoloji statü ve sınıfı yöneten eylem ile antropoloji ise kültür alanıyla ilgilidir.

Siyaset biliminin çalıştığı şey nedir ve onun diğer disiplinlerle olan ilişkisi nedir? Siyaset biliminin özü, en azından Aristoteles’e göre ve bu bağlamda ben de oldukça Aristotelesçiyim, onu diğer tüm çalışmalardan ayıran şey rejim kavramıdır, *politeia* kavramıdır. Onun için rejim, diğerleri arasında bir insan faaliyeti dalı değildir, hatta o diğerlerinin tamamını mümkün kılan temel ilkedir, düzenleyici ilkedir. Bu Aristoteles’in siyasetin çalışılmasını diğer sosyal bilimler arasından yalnızca birisi olarak görmemesinin nedenidir. Siyaset bilimi, rejim içerisinde diğer tümünün konumunu ve yerini belirleyen ana bilimdir. Onun rejimi çalışması, yani her düzeni yöneten temel anayasal ilkeleri çalışması Aristoteles’i diğer sosyal bilimcilerden ayırt eden şeydir. Bu dönemin başında bu sınıfa geldiğinizde, sadece siyaset biliminde bir derse kayıt olduğunuzu düşünmüş olabilirsiniz. Belki de onun kimi açılardan “bilimlerin anası,” “bilimlerin bilimi” dediği şeyi çalışmaya geldiğinizi bilmiyordunuz.

Aristoteles’in rejime atfettiği bu öncelik sanırım onun siyaset bilimini bugünün siyaset biliminden ayıran şeydir. Bugün, diyebiliriz ki siyaset bilimciler ve sosyal bilimciler, herhangi bir özel bilgi dalına öncelik atfetmekte daha mütevazıdırlar. Ekonomik motif ve eylemlerin mümkün olan tüm insan davranışlarında anahtarı sunduğuna sıklıkla inanan iktisatçılar bunun muhtemel isitinasıdır. Kim bilir, belki de haklıdırlar, fakat Aristoteles bunu reddederdi. Aristoteles’e göre, iddia ettiği gibi insan siyasal bir hayvan olduğu için siyasetin diğerlerine önceliği vardır. Bir siyasal hayvan olmak ilk olarak bir toplulukta veya paylaşılan adalet ve adaletsizlik standartları ile yönetilen bir yaşam biçimine katılabilmeye imkan sağlayan konuşma ve akla sahip olmak demektir. Bir diğer ifadeyle, Aristoteles’in siyaset bilimi sadece bir arada yaşamaya muktedir değil—zira birçok başka hayvan da bir arada yaşar—fakat yönetim düzenlemelerinde pay alabilen dilsel hayvanlar olarak bir insan kavrayışını gerektirir. Bir topluluğu mümkün kılan ve bizim davranışımızın bizi diğer türlerden ayırmasında bir belirsizlik veya serbestiyet yaratan bizim *logosumuz*, aklımızdır. O, tam olarak bu

serbestiyetin siyasal toplulukları sadece paylaşılan standartlar üzerinde anlaşma alanları haline değil, fakat aynı zamanda adalet ve adaletsizlik üzerine ahlaki sürtüşme alanları haline getirdiğine inanır. Siyasal hayvan olmak, ona göre, adaletin doğası hakkında süregiden bu konuşma ve tartışmaya dâhil olmak veya edilmektir. Bu konuşmaya katılmayı reddetmek, kendisinin bunun dışında olduğunu ilan etmek ya insanlığın altında ya da üstünde olmaktır. İnsan olmak bu konuşmanın parçası olmaktır.

Aristoteles'in siyasette atfettiği bu merkezilik bizi başka bir soruyu yani bu çalışmanın amacının ne olduğunu düşünmeye zorlar. Neden onunla meşgul oluruz? İlk bakışta bu çok aşikârmiş gibi görünür—daha çok bilgi edinmek. Fakat neyin bilgisi ve ne için? Bugün pek çok insan siyaset çalışmasına ilgi duyar çünkü gazete okudukları veya televizyonda gördükleri şeylerle ilgilidirler. Seçimler, siyasi liderler ve partiler gibi şeyler, kendilerine çekici gelecek değişik nedenler, gördükleri veya haklarında bir şeyler işittikleri savaflara veya devrimlere olan ilgi gibi. Bu şeyler hakkında daha fazla şey öğrenmek için siyaset çalışmaya başlıyoruz. Bu Aristoteles'in zamanında olduğu kadar bugün de doğrudur.

Aristoteles siyasal bilginin, diyebiliriz ki, veri toplanmasının, bulguların organize edilmesinin çok önemli olduğunu kesinlikle kabul etmiştir. *Politika*'nın III, IV ve V. Kitapları Aristoteles'in siyasetinin ampirik yönünü sergiler. Yine, soru sormama izin verin. Bu bilgi ne içindir? Aristoteles onunla ne yapmayı istiyor veya bizim onunla ne yapmamızı istiyor? Yine *Ahlak*'ta siyaset, siyaset biliminin fizik, metafizik veya matematik gibi teorik bir konu olmadığını söyler. Yani, onun amacı bilgiyi kendi hatırı için elde etmek değildir. Siyaset çalışmak [kendi başına] ne kadar önemli olsa da o bilginin hatırına değil eylemin hatırına, onun eylem için kullandığı söz olan, praksis hatırınadır. Siyaset bilimi insanın iyiliği için var olur ve *Politika*'nın açış cümlesi bunu doğrular. Aristoteles, "görüyoruz ki, herkes her şeyi görünür bir iyi için yapar" der. Her eylem, her insan davranışı bir tür iyiyi gerçekleştirmeye yönelir. Tüm siyasal eylemler korumaya veya değiştirmeye yönelir. Eylemde bulunduğumuzda, korumayı veya değiştirmeyi amaçlarız. Tüm siyasal eylem, diyebiliriz ki, daha iyi veya daha kötü fikri tarafından yönlendirilir. O bir daha iyi ve daha kötü standardını ve bu da kendisi aracılığıyla yargıda bulunduğumuz bir iyi fikrini ima eder.

## Bölüm 5. Devlet Adamı Kimdir?

Siyaset çalışmasının bilginin kendi hatırına değil, fakat rejime hizmet eden bilgi için olduğu buradan çıkarılacak sonuçtur, en azından Aristoteles böyle olduğuna inanır. O rejimin daha iyiye gitmesine yardımcı olur veya kötüye gitmesini engeller. Onun amacı sadece daha fazla bilmek değil, fakat nasıl olduğunu bilmektir ve bu sadece teorik sezgi değil fakat siyasal yargı ve Aristoteles'in uzun uzadıya tartıştığı pratik bilgi türünü gerektirir. Bu pratik yargı ve düşünme yetisi yine bir şekilde Aristoteles'in bize bahsettiği siyasal sanat veya siyasal yeteneğe özgüdür. Bu yeti sadece devlet gemisini yüzdürme yeteneği değil, fakat en iyi devlet adamlarının gemiyi yönlendirmesini ve güvenli şekilde limana yanaştırmasını da mümkün kılar, yani o devlet adamları tarafından ihtiyaç duyulan bir bilgi türüdür. Aristoteles'in siyaset bilimi, öyleyse, nihai olarak devlet yönetimi sanatının üstün bilimidir. Devlet yönetimi sanatı veya devlet adamlığı yine çok işitmediğimiz terimlerdir. Belki günümüz siyaset bilimi tarafından devlet adamlığı veya devlet sanatından bahsetmek epey bir değer yargısı içerir, çok öznel bulunmaktadır. Bu da yine farklı ve güçlü çağrışımlar içeren bir kelimedir. Devlet adamı kimdir? Devlet adamının özellikleri nelerdir? Aristoteles'in, devlet adamlarının en iyisine, *megalopsychosa* özgü olduğuna inandığı özelliklerden bahsetmişim. Bu, örneğin, Cuma günü ve haftaya görmeye başlayacağımız Machiavelli ve sonra Hobbes veya Locke'un büyük kurucular ve devlet adamları için gerekli olduğuna inandıkları özelliklerden çok farklı olacak. Platon ve Aristoteles kendi görüşlerini verir—filozof-kral ve yüce-ruhlu insan (veya *megalopsychos*).

Fakat yine, devlet adamı en yüksek anlamda rejimlerin, kanunların ve kurumların kurucusudur. Onlar bizim, sonraki kişilerin, içinde eylemde bulunduğumuz anayasal çerçeveyi sunarlar.

## Bölüm 6. Aristoteles'in Siyaset Biliminin Metodu

Eğer Aristoteles'in siyaset bilimi devlet adamlığı için bir eğitimse, onun metotlarının neler olduğunu sorabilirsiniz. Onun ayırt edici metotları nelerdir? Bir devlet adamını nasıl eğitiriz? Diyebiliriz ki bu her olgun bilim hakkında sorulan sorudur. Olgun bir bilimi bir veri yığınınından, rivayetten, sezgisel tahminlerden veya rastlantısal bir içgörü ve gözlemler koleksiyonundan ayıran şey onun metoda sahip olmasıdır. Bilgiyi elde

etmek ve düzenlemek için gerekli hususi bir metot olmaması, karanlıkta el yordamıyla yürümeyle aynı şeydir.

Öyleyse Aristoteles'in *Politika*'sının ayırt edici metodu nedir? Bir dereceye kadar, Aristoteles metodolojistin oyununu oynamayı reddeder. *Ahlak*'ta iyi bilinen bir pasajda konusunun sınırları içinde açıklığı elde edebilirse, bizim tartışmamız yeterli olacaktır demektedir. Bir diğer ifadeyle, siyaset gibi her zaman çok çeşitliliğin ve tahmin edilemezliğin söz konusu olduğu bir konuda metodolojik saflık beklemenin yanlış olduğunu söyler gibidir. Konunun müsaade ettiğiinden daha fazla kesinlik talep etmemenin iyi eğitilmiş, tahminen liberal eğitilmiş bir kimsenin işareti olduğunu söyler. Fakat bu formülasyon pek çok açıdan tartışmaya açık gözükmektedir. Konu ne kadar kesinliğe müsaade etmektedir? Nasıl biliyoruz? Siyasetin çalışılmasında kullanılan metodlarda daima *ad hoc* bir şeyin olacağını ima eder gibidir. Biz çalışma konusunun *a priori* metoda uymasını talep etmekten çok metodu konuya uydurmak zorunda kalacağız. O, metodolojik saflık üzerinde ısrar etmenin, sahte bir birlik anlamını, değişken ve duruma bağlı ve daima değişime tabi olan siyaset çalışmasına sahte bir kesinlik ve mutlaklık anlamını dayatmak olacağını ima eder.

Aristoteles siyaset çalışmasına uygun tek bir metodun olduğunu reddederken bile siyaset bilimcilerin cevaplaması için ortak bir soru seti önerir. Bu soruları *Politika*'nın dördüncü kitabının hemen başında ortaya koyar. Dört tane böyle soru sayar. Siyaset bilimci, en iyi koşullar durumunda en iyi rejimin ne olduğunu kavramalıdır. İkinci olarak, siyaset bilimcinin optimal-alt koşullarda en iyi rejimin ne olacağını düşünmesi gerektiğini söyler. Üçüncü olarak, siyaset bilimci, ne kadar mükemmellikten uzak olursa olsun her rejimi daha istikrarlı ve uyumlu hale getirmenin bilgisine sahip olmalıdır. Nihayet, siyaset bilimci bizim siyasal retorik diyebileceğimiz, varolan rejimleri ideale yaklaştırmaya hizmet eden alana dair, yani reform ve ikna etme teknikleri hakkında bir şeyler bilmelidir. Bütün olarak, bu dört sorunun araştırmaya rehberlik etmesi, onu şekillendirmesi ve yönlendirmesine niyet edilmiştir. Bu soruların emin olunan ve kesin sonuçlara yönlendirmesi beklenmeyip, devlet adamlarını ve vatandaşları karar alma işinde yönlendirme ve bilgilendirmesi amaçlanmıştır.

Siyaset biliminin pratik bir bilim, bir yargı bilimi, belli koşullar ve durumlar altında eylemi yönlendirmeye yönelik bir bilim olduğunu akılda tutarak, nihayet, Aristoteles siyaset biliminin lisanının akliselimi veya siyasal aktörlerin sıradan dilini

yansımasının önemli olduğunu belirtir. Aristoteles'in *Politika*'sında hiç jargon bulunmamaktadır. Aristoteles'in siyaset bilimi tamamıyla sıradan konuşmanın yörüngesinde kalır. Böyle bir lisan bilimsel olarak muğlaklıktan arındırıldığı iddiasında olmayıp tartışmalarda ve meclislerde, hukuk mahkemelerinde ve konseylerde ve benzeri yerlerdeki insanlara uygun ispat standartları kullanmaktadır. Aristotelesçi siyaset biliminin lisanı, insanın lisanıdır, siyasal hayvanın. Onu asla siyaset bilimine veya siyaset çalışmasına suni olarak dışarıdan ithal edilmiş teknik jargon kullanırken duymazsınız.

Aristoteles'i en ayırt eden şey onun lisanının diğer siyaset bilimcilere ve filozoflara yöneltilmeyip kesinlikle vatandaşlara ve devlet adamlarına yöneltilmesidir. Onun kamusal bir yönelimi vardır. Kamuya yöneltilmiştir. Kamusal ruhludur. Ortak iyi ile ilgilidir. Bunu günümüz siyaset bilimi ile karşılaştırın. Aristoteles'in daha çok rejim ile ilgili olmasına karşılık, bugün siyaset bilimciler bilimin soyut doğrularını geliştirme ve metodolojik olarak güçlü ve saf bir siyaset bilimi yaratma iddialarıyla daha ilgili görünmektedirler. Pek çok açıdan, modern siyaset bilimi objektif olmak için, tarafsız olmak için, sanki insan ilişkilerini uzaktaki bir gezegenden gözlemliyormuş gibi rejimin üzerinde ve ondan ayrı olduğunu iddia eder. Aristoteles duruşunu siyasetin içinden ve parçası olduğu rejimden alır. Tabii ki, çağdaş siyaset bilimcilerin tarafsız olmadıklarını hepimiz biliyoruz. Onlar sıklıkla bizim değerler, değer yargıları dediğimiz görüşlerini katmaktadırlar. Onları tartışmalarına katmaktadırlar. Bu değerler onlar tarafından tamamıyla öznel kabul edilir, yine, deyim yerindeyse onların kendi değer yargıları ve gerçek anlamda siyaset biliminin bir parçası değil.

Fakat hepimiz biliyoruz, öyle değil mi, çoğu çağdaş siyaset bilimci liberal olma eğilimindedir. Onların değerleri liberal değerlerdir. Bu bir soru yaratır. Çağdaş siyaset bilimi ile liberalizm<sup>4</sup> arasındaki ilişki tamamen tesadüfi midir yoksa onların arasında içkin, zorunlu bir bağ mı vardır? Bir kimse gerçekten hangi siyaset biliminin gerçekten daha bilimsel olduğunu sorgulayarak iyi bir şey yapar: Aristoteles'in açıkça ve zorunlu

<sup>4</sup> Profesör Smith liberal ve liberalizm terimlerini Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yaygın anlamlarında kullanmaktadır. Avrupa geleneğinde liberalizm denildiğinde kökleri 17. yüzyıla giden ve John Locke, David Hume ve Adam Smith gibi düşünürleri içine alan ve birey hakları, serbest piyasa ekonomisi ve sınırlı küçük devleti savunan düşünce geleneği anlaşılır. Amerika Birleşik Devletleri'nde liberalizm kelimesi hayat, özgürlük ve mülkiyet gibi geleneksel birey haklarına ilaveten sosyo-ekonomik haklar ve kültürel haklar gibi hakları ve bunları sunmak üzere ilk anlamdaki liberal geleneğin kabul ettiğinden daha büyük bir devleti ve regüle edilmiş bir ekonomiyi savunan bir ideolojiye karşılık gelir. Bu nedenle, birinci anlamdaki liberalizmi ikinci anlamdaki liberalizmden ayırt etmek için ilkinde "klasik liberalizm" ikincisine de "modern liberalizm" veya "sosyal liberalizm" denmektedir. Ç.N.

olarak normatif olan ve devlet adamlarına ve vatandaşlara rejimlerini nasıl kollamaları gerektiği hakkında tavsiyelerde bulunan siyaset bilimi mi, yoksa tarafsız olduğunu iddia eden fakat kendi değerlerini ve tercihlerini daima arka kapıdan sokan çağdaş siyaset bilimi mi? Bu partizanca notla sonlandırıyorum. Hatırlatayım, Cuma günü, *Prens*'e başlıyoruz. Machiavelli'yi okuyacağız.